

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ОЗНАКА МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Тетяна ФУРСИКОВА (Кіровоград, Україна)

У статті розглянуто теоретичні проблеми медіакомпетентності майбутніх учителів мистецьких дисциплін, здійснено інтегроване вивчення медіакомпетентності у контексті взаємозв'язку з креативністю та її складниками. Розкрито зміст креативності як чинника розвитку медіакомпетентності.

Ключові слова: медіаосвіта, медіакомпетентність, креативність, майбутні вчителі мистецьких дисциплін.

В статье рассмотрены теоретические проблемы медиакомпетентности будущих учителей художественных дисциплин, осуществлено интегрированное изучение медиакомпетентности в контексте взаимосвязи с креативностью и ее составляющими. Раскрыто содержание креативности как фактора развития медиакомпетентности.

Ключевые слова: медиаобразование, медиакомпетентность, креативность, будущие учителя художественных дисциплин.

The article deals with theoretical problems of mediacompetence of future Art teachers, the integrated study of mediacompetence in the context of the relationship with creativity and its components has been made. The meaning of creativity as a factor of mediacompetence has been revealed. Rapid development in the modern world of information and communication technologies and systems media requires purposeful training of the individual for skilled and safe to use them. Medicamentele personality is the willingness to use the body of knowledge, skills, skills that contribute to the selection, use, critical analysis, evaluation, creation and transfer of medapati in various kinds, forms and genres, analysis of complex processes of functioning of media in society. Medicamentele includes first of all the ability of critical thinking, ability to make independent judgments and to make informed decisions, contributes to the formation and realization of artistic and creative potential of the individual as a result of media education.

Keywords: media education, mediacompetence, creativity, future Art teachers.

Постановка проблеми. Державна політика, здійснювана щодо медіаосвіти, вимагає всебічного дослідження різноманітних аспектів її реалізації, зокрема шляхів забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у них медіаобізнаності, медіаграмотності і медіакомпетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей [4].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання медіаосвіти, зокрема формування медіакомпетентності особистості, нині перебувають у центрі уваги значної кількості науково-педагогічних досліджень. Вагомий внесок у розв'язання цього завдання зробили вчені: Н.Духаніна, Л.Найдьонова, Г.Онкович, Н.Рижих, А.Сулім, О.Федоров, І.Чемерис, О.Шипнягова та ін.

Так, наукові праці О.Федорова [9] значною мірою сприяють формуванню загального понятійного апарату, єдиної термінології медіаосвіти. Зокрема, в монографії «Розвиток медіакомпетентності і критичного мислення студентів педагогічного вузу» автор проводить порівняльний аналіз основних термінів, що характеризують здатність особистості взаємодіяти з медіа. Медіакомпетентність, на думку дослідника, визначає зміст наявних у індивіда знань і вмінь, що дозволяють використовувати, критично аналізувати, оцінювати і передавати медіатексти в різних видах, формах і жанрах, аналізувати складні процеси функціонування медіа в соціумі.

Мета статті – аналіз взаємозв'язку медіакомпетентності й креативності вчителів мистецьких дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Науковці зазначають, що медіакомпетентність дає людям розуміння того, як медіатексти, які є частиною щоденного життя, допомагають пізнанню світу в різноманітних соціальних, економічних і політичних ситуаціях. Медіаграмотність покликана сформувати у читачів і авторів активну позицію щодо сприйняття й створення медіа текстів [10]. При цьому потрібно вміти знайти баланс між різними шляхами досягнення медіакомпетентності. Йдеться як про навички створення відео- і радіозаписів, уміння вибрати і записати теле- чи радіопередачу, підготувати основні типи медіатекстів, так і про теоретичні засади, наприклад, знання про те, що таке інформація, комунікація, текст та інші аспекти розуміння сутності медіа.

Медіакомпетентність учителя – це сукупність її мотивів, знань, умінь, здібностей, що сприяють вибору, використанню, критичному аналізу, оцінці, створенню та передачі медіатекстів у різних видах, формах і жанрах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі [9, с. 54].

О.Федоров зазначає, що медіакомпетентність учителя характеризують такі показники:

1) мотиваційний (різноманітні мотиви медіаосвітньої діяльності, прагнення до вдосконалення своїх знань і вмінь у сфері медіаосвіти);

2) інформаційний (систематична інформованість, ґрунтовні науково-педагогічні знання в галузі медіаосвіти);

3) методичний (розвинені методичні вміння в області медіаосвіти, наприклад, вміння дати установку на медіасприйняття, пояснити причини, умови та характер виникнення явища, вміння розвивати сприйняття учнів, виявляти рівні їх розвитку в галузі медіакультури, обирати оптимальні методи, засоби і форми проведення занять, дослідницькі вміння тощо; яскраво виражений педагогічний артистизм: загальна педагогічна культура, зовнішній вигляд, самопрезентація, самоконтроль, наявність зворотного зв'язку з аудиторією тощо);

4) діяльнісний (систематична медіаосвітня діяльність у процесі навчальних занять різних типів, активна дослідницька медіапедагогічна діяльність);

5) креативний (яскраво виражений рівень творчого початку в медіаосвітній діяльності (тобто прояв гнучкості, мобільності, асоціативності, оригінальності, антистереотипності мислення, розвиненості уяви, фантазії тощо) [9].

Запропонована класифікація дозволяє виокремити креативний показник як базовий у структурі медіакомпетентності. Саме на основі здібності до сприйняття образів, розуміння, переробки змістів, художньої концепції твору і мотиву «спілкування» з медіатекстами відбувається формування оцінок, знань, способів діяльності медійної аудиторії.

Креативність як ознака медіакомпетентності вчителів мистецьких дисциплін реалізується в оригінальному розв'язанні педагогічних завдань із застосуванням різноманітних методів і засобів навчання, в пошуках оптимального варіанта організації навчально-виховного процесу. Її важливість у контексті нашого дослідження породжена творчим характером педагогічної діяльності.

Свого часу великий педагог В.Сухомлинський зазначав, що педагогічна праця неможлива без елемента творчості, тому що кожен учень «у певній мірі глибоко своєрідний, має неповторний світ думок, почуттів, інтересів. Мова йде про творче дослідження, необхідне в нашій роботі з огляду на саму його природу» [8, с. 80]. Педагогічна праця стає, на думку вченого, творчим процесом у тому випадку, якщо вчитель не обмежується лише передачею фактів і подій, а активно впливає на педагогічні явища, створює їх, нестандартно підходить до пошуку педагогічних рішень.

Креативність (від лат. creatio – створення) – стійка властивість індивіда, що зумовлює здатність виявляти соціально значущу творчу активність; рівень творчої обдарованості, здатності до творчості [1, с. 341].

Здатність до творчості ми розуміємо у двох аспектах. По-перше, як процес «виникнення нових думок, почуттів чи образів – безпосередніх регуляторів творчих дій. Творчість – процес, завдяки якому виникає оригінальний продукт, об'єктивно цінний і самодостатній. Творчість виявляється у тому, що людина стає здатною робити відкриття, винаходи і створювати художні образи» [3, с. 131]. По-друге, як «нетрадиційний підхід до організації навчально-виховного процесу, вміння творчо розв'язувати будь-які професійні проблеми, взаємодіяти з учнями, колегами, батьками дітей, уміння розвивати креативність дітей, що втілювалося б у їхній поведінці» [1, с. 285].

Ми підтримуємо думку В.Клименка, який стверджує, що «продукт творчості – новизна у світі відомого, який неможливо створити репродуктивними засобами. Справжній же результат освіти – створена цінність у людині, яка відбивається на стані дорослої людини, здатної до творчої роботи – міра розвитку механізму творчості» [3, с. 190]. Автор концепції механізму творчості зазначає, що «сучасна трансформація освітньої системи і стратегічні задачі трансформації змісту освіти вимагають застосування принципу розвитку якостей особистості: мислення, почуттів, уяви, психомоторики та енергопотенціалу – механізмів творчості» [3, с. 191]. Для розвитку механізму творчості вчений рекомендує під час навчання у ВНЗ працювати над:

1) предметом праці – над самим собою (саморозвиток) – механізмом творчості;

2) розвитком знаряддя виробництва й удосконаленням механізму творчості, завдяки чому людина стає спроможною оригінально розв'язувати більш складні задачі;

3) засобами здобуття знань, умінь та навичок творчої роботи;

4) засобами професійної роботи, за допомогою яких людина здатна створювати матеріальні й духовні цінності, наукові відкриття чи вдосконалювати техніку та технології;

5) універсальністю механізму творчості, на якому створюється незліченна кількість здібностей до творчої роботи [там же].

Вивчення психолого-педагогічних праць Л.Виготського, С.Рубінштейна, Я.Пономарьова, Б.Теплова та інших учених дає змогу стверджувати, що креативність ґрунтується на єдності творчої уяви та мислення і сприяє:

- формуванню наочно-образного мислення, розвиток якого відбувається за допомогою внутрішніх орієнтовних дій з художніми образами;
- становленню пізнавальних інтересів майбутніх учителів;
- упровадженню педагогічних технологій, які гарантують досягнення певної навчальної і виховної мети – особистісно зорієнтованого навчання, що базується на глибокій повазі до особистості, яка усвідомлює свою гідність і поважає інших людей;
- формуванню вмінь аналізувати власні дії, вчинки, мотиви і зіставляти їх із значущими суспільними цінностями, а також з діями та вчинками інших людей;
- підвищенню рівня самоосвіти, яка сприяє оволодінню новими знаннями, уміннями й навичками, удосконаленню набутих у процесі колективної й самостійної роботи.

У процесі теоретичних пошуків ми з'ясували, що розвиток креативності насамперед стимулюється: особистим життєвим досвідом студента; досвідом, який він набуває в процесі професійної підготовки; здатністю і наявністю певних особистісних характеристик – здібностей, мотивів, уяви тощо; чуттєвим сприйняттям художніх творів; уміннями оформляти результати своєї уяви засобами медіатехнологій; традиціями творчості; підготовкою особистості до життя в інформаційному суспільстві; логічним запам'ятовуванням; міжпредметними зв'язками; моделюванням; оптимізацією навчально-виховного процесу.

Для розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців С.Мельничук рекомендує викладачам звертати особливу увагу на «формування в студентів різноманітних, глибоких і міцних систем знань, на максимальну стимуляцію самостійної діяльності студентів, на розвиток стійких творчих інтересів, цілеспрямованості, творчих пошуків, наполегливості під час виконання творчих завдань» [6, с. 3]. Формування креативності засобами медіатехнологій залежить від таких професійних умінь та установок викладача, як визнання цінності творчого мислення; вільне маніпулювання об'єктами та ідеями; уміння всебічно розкрити особливість творчого процесу; заохочення самоповаги тощо.

Креативність майбутніх учителів мистецьких дисциплін формується через наслідування досвіду, мистецьку спадщину, концепції, ідеї, окремий прийом, форми, метод з поступовим зменшенням питомої ваги наслідувального і зростанням питомої ваги творчого компонента педагогічної діяльності. У творчих педагогів виявляється краще розуміння себе, висока самоповага, адекватна самооцінка, міцний зв'язок між такими підструктурами самосвідомості, як знання про себе, ставлення до себе, задоволеність своєю професійною діяльністю.

Отже, креативність вчителів мистецьких дисциплін ми розглядаємо через творчий підхід до організації навчально-виховного процесу з використанням медіатехнологій, творче розв'язання педагогічних завдань, а також гнучкість, критичність мислення, творчу уяву, натхнення, інтуїцію тощо. Показниками є творче застосування засобів медіа в майбутній професійній діяльності, оригінальність, інтерес, новизна, оптимальність у розв'язанні професійних завдань.

Я.Пономарьов виокремив основні якості творчої особистості, що можуть слугувати критеріями креативності:

- творча самостійність як здатність знаходити нові розв'язки не лише на основі здобутих знань, але й у систематичному цілеспрямованому пошуку нових;
- науковий світогляд, що визначає спрямованість і значною мірою ефективність творчої діяльності особистості;
- сформована, стійка потреба в застосуванні власних творчих здібностей у професійній діяльності;
- нездоланне прагнення і здатність до самовдосконалення, до свідомого розвитку і формування власних можливостей до творчості [7].

На думку Торренса, креативність виявляється за дефіциту знань; у процесі включення інформації в нові структури та зв'язки; під час ідентифікації відсутньої інформації; у процесі пошуку нових рішень і їхньої перевірки; в процесі повідомлення результатів. Джонсон стверджує, що креативність є несподіваним продуктивним актом, здійсненим виконавцем спонтанно в певній обстановці соціальної взаємодії. При цьому виконавець спирається на власні знання і можливості.

В цілому аналіз праць дослідників приводить до висновку, що в медіаосвіта повинна базуватися на креативному підході до використання можливостей засобів масової комунікації. В узагальненому вигляді основні компоненти реалізації більшості медіаосвітніх підходів виглядають так: 1) здобуття знань про історію, структуру, мову й теорії медіа (освітній складник); 2) розвиток сприйняття медіатекстів, «читання» їхньої мови, активізація уяви, зорової пам'яті, розвиток різних видів мислення (зокрема, критичного, логічного, творчого, образного, інтуїтивного), умінь усвідомленого розуміння ідей (моральних, філософських проблем, демократичних / гуманістичних принципів), образів тощо; 3) розвиток

креативних практичних умінь на медійному матеріалі. Безперечно, для здійснення медіаосвіти ці компоненти треба формувати комплексно [5].

Висновки. Стрімкий розвиток у сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій і системи медіа потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого і безпечного користування ними. Медіакомпетентність особистості – це готовність використовувати сукупність знань, умінь, навичок, які сприяють добору, використанню, критичному аналізу, оцінці, створенню й передачі медіаповідомлень у різних видах, формах і жанрах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі. Медіакомпетентність включає передусім здатність до критичного мислення, вміння складати власні незалежні судження і приймати компетентні рішення, сприяє формуванню та реалізації художньо-мистецького, креативного потенціалу особистості в результаті медіаосвітньої діяльності.

БІБЛЮГРАФІЯ

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І.М.Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Духаніна Н.М. Медіаосвіта як фактор модернізації та підвищення якості вищої освіти / Н.М.Духаніна // Проблеми освіти: Наук. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОНМС України. – К., 2011. – Вип.66. Ч.ІІ. – С.190–195.
3. Клименко В.В. Психологія творчості: [навчальний посібник] / В.В.Клименко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 480 с.
4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні / Схвалено постановою Президії НАПН України 20.05.2010, протокол № 1-7/6-150/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua>
5. Медіаосвіта та медіаграмотність: [підручник] / Ред.-упор. В.Ф.Іванов, О.В.Волощенко; за науковою редакцією В.В.Різуна. – К.: Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
6. Мельничук С. Проблеми формування творчої особистості у вітчизняній педагогіці / С.Мельничук // Наукові записки. – Випуск 63. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. – С. 3–5.
7. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика / Я.А.Пономарев. – М.:Педагогика, 1976. – 280 с.
8. Сухомлинський В.О. Людина неповторна / В.О.Сухомлинський. – Вибр. тв.: У 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С.80–96.
9. Федоров А.В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза / А.В.Федоров. – М.: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. – 616 с.
10. Alverman D.E. Popular Culture in the Classroom / D.E. Alverman, Moon J. S., Hagood M C. – Newark, Delaware: International Reading Association, 1999. – 258 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Фурсикова Тетяна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри хореографічних дисциплін, образотворчого мистецтва та дизайну мистецького факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: медіакомпетентність майбутніх учителів мистецьких дисциплін.